

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ประวัติศาสตร์สากล ๔-๖

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

ดร.ประสิทธิ์	เอื้อตระกูลวิทย์	ศศ.บ. (โบราณคดี), ศศ.ม. (โบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์), Ph.D. (โบราณคดี)
--------------	------------------	---

ผู้ตรวจ

ผศ.ชาวลี	จงประเสริฐ	อ.บ. (อักษรศาสตรบัณฑิต), M.Sc. (การสอนประวัติศาสตร์)
นางสาวยุรารัตน์	พันธุ์ยูรา	กศ.บ. (ประวัติศาสตร์), อ.ม. (ประวัติศาสตร์)
นางยุราพร	สมบุญสุข	กศ.บ. (ประวัติศาสตร์) ศศ.ม. (สาขานโยบายและวางแผนสังคม)

บรรณาธิการ

นางสาวสุชาดา	วราหพันธ์	กศ.บ. (สังคมศึกษา), ค.ม. (พื้นฐานการศึกษา)
--------------	-----------	--

จัดพิมพ์โดย บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

๑ ฝ่ายการตลาด, ฝ่ายผลิตและจัดส่ง, ฝ่ายการเงินและบัญชี :
๖๗/๑๐๙ หมู่ ๑ ซ.พระแม่การุณย์ ต.บ้านใหม่ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ๑๑๑๒๐
โทร. ๐ ๒๕๙๔ ๕๙๙๙, ๐ ๒๕๙๔ ๕๙๙๓, ๐ ๒๕๖๑ ๔๕๙๐-๖ โทรสาร ๐ ๒๕๖๑ ๕๕๙๓, ๐ ๒๕๙๒ ๒๓๑๓

๒ ฝ่ายวิชาการ :
๘๗/๑๒๒ ถ.เทศบาลสงเคราะห์ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทร. ๐ ๒๕๕๔ ๔๔๑๘-๒๐, ๐ ๒๕๕๓ ๘๑๖๘-๙ โทรสาร ๐ ๒๕๘๐ ๒๙๒๓

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๗
พิมพ์ครั้งที่ ๑
จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม
ISBN : 978-616-07-2601-1
ราคา ๘๒ บาท
สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ
ลิขสิทธิ์เป็นของบริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน **ประวัติศาสตร์สากล ๔-๖** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ ๔ จัดทำขึ้นตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

หนังสือเล่มนี้มีการปรับปรุงเนื้อหาและสอดแทรกความรู้ใหม่ ๆ ให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่าน**กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)** และ**โครงการทางประวัติศาสตร์** ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สืบค้นเรื่องราวตามความสนใจ และตามศักยภาพของตนโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๕ หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย

๑. เวลาและการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์สากล
- ๒.อารยธรรมโลกยุคโบราณ
- ๓.เหตุการณ์ที่สำคัญของมนุษยชาติที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก
- ๔.การขยายอิทธิพลของประเทศในยุโรปและสถานการณ์ของโลกในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐
- ๕.สถานการณ์สำคัญของโลกในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑

ผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนเล่มนี้ จะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาแบบองค์รวมทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อีกทั้งอำนวยความสะดวกต่อครูผู้สอนที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ และบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

ฝ่ายวิชาการ บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

แนะนำหนังสือเรียน

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน **ประวัติศาสตร์สากล ๔-๖** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ เล่มนี้ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

มาตรฐานและตัวชี้วัด

เป็นสิ่งที่หลักสูตรกำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้ในแต่ละหน่วย

สาระการเรียนรู้

เป็นประเด็นศึกษาที่แยกแยะตามเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้

บทนำเรื่อง

แสดงสาระและแนวคิดของเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้

ภาพและคำอธิบาย

เพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้อหาเพิ่มขึ้น

ภาพและคำถามนำบทเรียน

เพื่อให้ นักเรียนคิด วิเคราะห์ก่อนศึกษาเนื้อหา

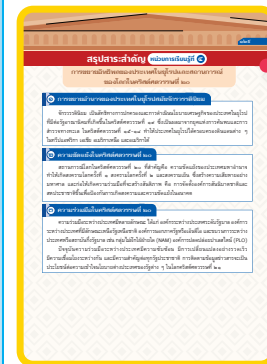

เรื่องน่ารู้

เพื่อเพิ่มเติมเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง

แผนผังและเส้นเวลา

เพื่อสรุปสาระสำคัญ

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

ฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์ การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และนำเสนอผลการสืบค้นในเนื้อหาแต่ละเรื่อง

สรุปหน่วยการเรียนรู้

เพื่อช่วยนักเรียนให้เข้าใจชัดเจนถูกต้อง

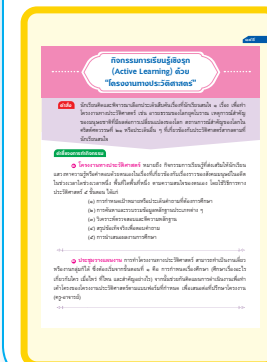
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และคำถามพัฒนาทักษะการคิด

เพื่อตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของนักเรียน

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ท้ายโครงการทางประวัติศาสตร์

เพื่อให้ นักเรียนนำความรู้ในบทเรียนมาใช้ในการดำเนินชีวิต ด้วยการสืบค้นหาคำตอบสิ่งที่ต้องการด้วยตนเอง

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่
๑

เวลาและการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์สากล

หน้า

๑

๑. ความสำคัญของเวลาในการศึกษาประวัติศาสตร์ ๒
๒. ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ ๙
- สรุปลสาระสำคัญ ๑๖
- กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๑๗
- คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๑๗

หน่วยการเรียนรู้ที่
๒

อารยธรรมโลกยุคโบราณ

๑๘

๑. ความเป็นมาของอารยธรรมโลกยุคโบราณ ๑๙
๒. อารยธรรมสำคัญของโลกตะวันตก ๒๑
๓. อารยธรรมสำคัญของโลกตะวันออก ๔๕
๔. การติดต่อระหว่างโลกตะวันออกกับโลกตะวันตก และอิทธิพลทางอารยธรรมที่มีต่อกัน ๕๗
- สรุปลสาระสำคัญ ๖๑
- กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๖๒
- คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๖๒

หน่วยการเรียนรู้ที่
๓

เหตุการณ์สำคัญของมนุษยชาติที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก

๖๓

๑. เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์โลกยุคกลาง ๖๔
๒. เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์โลกยุคใหม่ ๗๒
- สรุปลสาระสำคัญ ๙๔
- กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๙๕
- คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๙๕

หน่วยการเรียนรู้ที่
๔

การขยายอิทธิพลของประเทศในยุโรป และสถานการณ์ของโลกในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐

หน้า

๙๖

๑. การขยายอำนาจของประเทศในยุโรปสมัยจักรวรรดินิยม ๙๗
๒. ความขัดแย้งในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ๑๐๓
๓. ความร่วมมือในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ๑๒๒
- สรุปลสาระสำคัญ ๑๒๙
- กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๑๓๐
- คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๑๓๐

หน่วยการเรียนรู้ที่
๕

สถานการณ์สำคัญของโลกในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑

๑๓๑

๑. สถานการณ์ของโลกในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ ๑๓๒
- สรุปลสาระสำคัญ ๑๔๗
- กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๑๔๘
- คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๑๔๘

โครงงานประวัติศาสตร์

๑๔๙

บรรณานุกรม

๑๕๑

หน่วยการเรียนรู้ที่

๑

เวลาและการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์สากล

มาตรฐานการเรียนรู้

ป.๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ตัวชี้วัด

๑

ตระหนักถึงความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ (ส ๔.๑ ม.๔-๖/๑)

สาระการเรียนรู้

๑

ความสำคัญของเวลาในการศึกษาประวัติศาสตร์

๒

ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์

ภาพเขียนสีถ้ำวาโนชั้น สมัยก่อนประวัติศาสตร์บนผนังถ้ำอัลตาไมรา ประเทศสเปน

เวลาและยุคสมัยมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ เพราะช่วยให้เราเข้าใจการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของสังคมมนุษย์ในแต่ละพื้นที่ได้อย่างชัดเจน นักประวัติศาสตร์ใช้เกณฑ์การประดิษฐ์ตัวอักษรแบ่งพัฒนาการของมนุษยชาติออกเป็น ๒ สมัย คือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์

มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์มีพัฒนาการได้หลายลักษณะตามเทคโนโลยีการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้เป็น ๒ ยุค คือ ยุคหินกับยุคโลหะ และแบ่งตามแบบแผนการดำรงชีวิตและลักษณะทางสังคมเป็น ๓ ยุค คือ ยุคสังคมล่าสัตว์และหาของป่า ยุคหมู่บ้านเกษตรกรรม และยุคสังคมเมือง สมัยประวัติศาสตร์ของประวัติศาสตร์สากล แบ่งออกเป็น ๔ ยุค คือ ประวัติศาสตร์ยุคโบราณ ประวัติศาสตร์ยุคกลาง ประวัติศาสตร์ยุคใหม่ และประวัติศาสตร์ยุคปัจจุบันหรือประวัติศาสตร์ร่วมสมัย

คำถาม น่าทึ่ง

เวลาช่วยในการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างไร

หอเอลิซาเบธหรือหอนาฬิกาบิ๊กเบน
กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

๑

ความสำคัญของเวลาในการศึกษาประวัติศาสตร์

การศึกษาประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติในพื้นที่ต่าง ๆ ของโลก ต้องอาศัยองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องหลายประการ ได้แก่ อดีต หรือช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว สังคมมนุษย์ในพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน หลักฐานทางประวัติศาสตร์ หรือร่องรอยที่แสดงถึงความเป็นอยู่ และความเจริญของสังคมในช่วงเวลาต่าง ๆ และวิธีการทางประวัติศาสตร์ หรือกระบวนการสืบค้นอดีตของสังคมมนุษย์อย่างเป็นระบบ

การสืบค้นเรื่องราวในอดีตของสังคมมนุษย์ในพื้นที่ที่ต่างกันและต่างช่วงเวลากัน จะทำให้เกิดความเข้าใจพัฒนาการของสังคมมนุษย์ได้อย่างชัดเจน ถือเป็นบทบาทหน้าที่และเป็นลักษณะเฉพาะของประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับความแตกต่างของเวลาและสถานที่ (กาลเทศะ) ของสังคมมนุษย์ ทั้งนี้ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ต้องตระหนักว่า สังคมมนุษย์ย่อมแตกต่างกันตามมิติของเวลา กล่าวคือ สังคมในแต่ละช่วงเวลา หรือต่างพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างกัน เพราะปัจจัย ๒ ประการที่เกิดจากสภาพแวดล้อม ประกอบด้วยปัจจัยภายใน เช่น ที่ตั้ง สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อมทางสังคม ทำให้มนุษย์มีวิถีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ และประเพณีแตกต่างกัน รวมทั้งชาติพันธุ์ ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ความศรัทธาในศาสนา และปัจจัยภายนอก เช่น การรับวัฒนธรรมจากต่างชาติ อิทธิพลทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศอื่น หรือสังคมโลก หรืออำนาจของกองทัพของประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้แต่ละสังคมมีเอกลักษณ์เฉพาะ สังคมมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งแต่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามมิติของเวลา ดังนั้นประวัติศาสตร์จึงไม่เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย แต่เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์อาจมีความคล้ายคลึงในนัยสำคัญได้ ในแง่นี้ประวัติศาสตร์จึงเป็นบทเรียนจากอดีตที่เราสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

นอกจากเวลาและช่วงเวลามีประโยชน์ต่อการศึกษาศาสตร์แล้ว ยังมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ด้วย ในอดีตมนุษย์ใช้การเปลี่ยนแปลงและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเป็นเครื่องมือบอกเวลา ต่อมาจึงได้ประดิษฐ์เครื่องมือบอกเวลาขึ้น เครื่องมือบอกเวลาจึงเป็นหลักฐานที่แสดงถึงภูมิปัญญาของสังคมมนุษย์ในแต่ละพื้นที่

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับการนับและการแบ่งช่วงเวลาในระบบต่าง ๆ ได้มาจากโบราณวัตถุและโบราณสถานที่พบในดินแดนต่าง ๆ ของโลก ทำให้สันนิษฐานได้ว่ามนุษย์ที่อาศัยอยู่ในยุโรปเมื่อ ๒๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว ได้สังเกตบันทึกการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ และสร้างเครื่องมือบอกเวลาขึ้น โดยเริ่มจากการขีดเส้นหรือเขม่าไม้หรือกระดูกสัตว์เป็นร่อง เพื่อบันทึกวันจากรูปร่างของดวงจันทร์ที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละพื้นที่ เช่น

รูปจำลองปฏิทินชาวซูเมเรียน

ปฏิทินโบราณของชาวซูเมเรียนที่อยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำไทกริสและแม่น้ำยูเฟรทีส (ปัจจุบันคือ ดินแดนในประเทศอิรัก) ทำให้รู้ว่าเมื่อราว ๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว ชาวซูเมเรียนรู้จักการแบ่งช่วงเวลา ๑ เดือน มี ๓๐ วัน แต่ละวันมี ๑๒ ช่วงเวลา แต่ละ ๑ ช่วงเวลามี ๒ ชั่วโมง และแต่ละช่วงเวลายังแบ่งย่อยออกเป็น ๓๐ ส่วน

ส่วนชาวอียิปต์โบราณได้จัดทำปฏิทินที่กำหนด ๑ ปี มี ๓๖๕ วัน โดยใช้ความรู้ที่ได้จากการเฝ้าสังเกตท้องฟ้า การโคจรของดวงจันทร์กับดวงอาทิตย์ และปรากฏการณ์น้ำท่วมในแม่น้ำไนล์ที่เกิดขึ้นทุกปี

ลักษณะปฏิทินของชาวอียิปต์โบราณ

กลุ่มแท่งหินสโตนเฮนจ์ (Stonehenge) ประเทศอังกฤษ

นักวิชาการหลายคนได้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างกลุ่มแท่งหินสโตนเฮนจ์ (Stonehenge) ซึ่งเป็นโบราณสถานในแคว้นวิลต์เชอร์ทางตอนใต้ของอังกฤษ โดยมีความเชื่อว่าโครงสร้างของกลุ่มแท่งหินสโตนเฮนจ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนับเวลา โดยกลุ่มคนที่สร้างสโตนเฮนจ์ตั้งใจนำแท่งหินขนาดใหญ่มาเรียงกันเพื่อให้สอดคล้องกับเวลาและฤดูกาล เชื่อว่าคนเหล่านี้น่าจะมีความรู้เป็นอย่างดีในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ และกลุ่มดาวฤกษ์ต่างๆ ในแต่ละช่วงเวลาของปี และนำความรู้ดังกล่าวมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

เมื่อราว ๒,๐๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช ชาวบาบิโลเนียในบริเวณลุ่มแม่น้ำไทกริสและแม่น้ำยูเฟรทีส ได้พัฒนาปฏิทินในระบบจันทรคติโดยกำหนดให้ ๑ ปี มี ๑๒ เดือน แต่ละเดือนมี ๒๙ วัน หรือ ๓๐ วัน ขึ้นอยู่กับการโคจรของดวงจันทร์ ทำให้ใน ๑ ปี มี ๓๕๔ วัน

ส่วนชาวจีนในลุ่มแม่น้ำหวางเหอ (ฮวงโห) และฉางเจียง (แยงซี) ได้ใช้การสังเกตการโคจรของดวงจันทร์ และการหมุนของโลกรอบดวงอาทิตย์ รวมทั้งการโคจรของดวงดาวต่าง ๆ สร้างปฏิทินที่มีทั้งระบบจันทรคติและสุริยคติ เพื่อประโยชน์ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ และฤดูกาลแห่งการเพาะปลูก โดยนับเวลาวนเป็นรอบ ๆ รอบหนึ่งมี ๖๐ ปี ซึ่งหลายชาติในทวีปเอเชีย เช่น ลาว ไทย กัมพูชา เวียดนาม ได้นำมาปรับใช้เรียกว่า “ปีนักษัตร” ในการบันทึกบอกเล่าเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

ปฏิทินและเครื่องมือสำหรับการนับช่วงเวลาได้พัฒนาสืบต่อกันมา มีการสร้างนาฬิกาแดด นาฬิกาน้ำเพื่อช่วยในการดูเวลาจนกลายเป็นนาฬิกาในปัจจุบัน และปฏิทินในระบบจันทรคติและสุริยคติ เครื่องมือบอกเวลาทำให้มนุษย์สามารถบันทึกเหตุการณ์ในสังคมโดยระบุช่วงเวลาที่ยึดเหนี่ยวได้ เป็นผลให้สามารถศึกษาและรู้ว่ามีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นเมื่อไหร่ สามารถวิเคราะห์

ลักษณะปฏิทินของชาวบาบิโลเนีย
ในบริเวณลุ่มแม่น้ำไทกริสและยูเฟรทีส

และลำดับเหตุการณ์ว่า เหตุการณ์ใดเกิดก่อน และเหตุการณ์ใดเกิดหลัง แต่ละเหตุการณ์มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างไร เหตุการณ์ใดเป็นเหตุ เหตุการณ์ใดเป็นผล ช่วงเวลายังช่วยให้เราเข้าใจลักษณะเฉพาะของสังคมนั้น ๆ เวลา ช่วงเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ จึงทำให้เราเข้าใจพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ สามารถวิเคราะห์เรื่องราวในประวัติศาสตร์ได้ถูกต้อง และเข้าใจอดีตได้ชัดเจนขึ้น นอกจากนั้นเวลายังช่วยให้เราเข้าใจว่า เหตุการณ์ในอดีตจะเชื่อมโยงกับปัจจุบันและอนาคต นั่นคือ อดีตเป็นเหตุของปัจจุบัน หรือปัจจุบันเป็นผลของอดีต สิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็อาจส่งผลไปยังอนาคตด้วย นั่นคือ ปัจจุบันเป็นเหตุของอนาคต หรืออนาคตก็เป็นผลจากอดีต บทเรียนจากประวัติศาสตร์จึงบอกให้เราได้ว่า ควรทำปัจจุบันให้ดีที่สุด อนาคตก็จะดีไปด้วย

นาฬิกาแดดโบราณอายุ ๒,๐๐๐ ปี
ค้นพบที่เมืองเดนิชลี ทางตอนใต้ของประเทศตุรกี

นาฬิกาน้ำทำจากทองแดง สมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันตก
(๒๐๒ ปีก่อน ค.ศ.-ค.ศ. ๘) ประเทศจีน

การศึกษาเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติล้วนอ้างอิงข้อมูลจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ จึงจำเป็นต้องรู้จักเวลาและช่วงเวลาต่าง ๆ ที่ปรากฏในหลักฐานเพื่อเข้าใจการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของสังคมมนุษย์ในแต่ละช่วงเวลาที่เกิดขึ้น แม้ว่าแต่ละสังคมมีการนับและแบ่งช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เช่น บางสังคมใช้ช่วงเวลาตามระบบจันทรคติที่เกิดจากการโคจรของดวงจันทร์รอบโลก (๑ ปีมี ๓๕๔ วัน) บางสังคมใช้ช่วงเวลาตามระบบสุริยคติที่เกิดจากการโคจรของโลกรอบดวงอาทิตย์ (๑ ปีมี ๓๖๕ วัน) วันเวลาทางจันทรคติที่ใช้ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับทางศาสนา แต่การกำหนดวันทางจันทรคติจะคลาดเคลื่อนไม่ตรงกับฤดูกาล ซึ่งแตกต่างกับระบบทางสุริยคติที่จะสอดคล้องกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เนื่องจากอิทธิพลของการโคจรของโลกรอบดวงอาทิตย์ทำให้เกิดฤดูกาลและปรากฏการณ์ธรรมชาติอื่น ๆ

เนื่องจากอิทธิพลทางวัฒนธรรมและการรับเทคโนโลยีรวมทั้งความเจริญทางด้านต่าง ๆ ของชาติตะวันตก ทำให้สังคมต่าง ๆ ใช้คริสต์ศักราชเป็นศักราชกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน การศึกษาประวัติศาสตร์สากลจึงต้องเข้าใจ คริสต์ศักราช คริสต์ศตวรรษ และการใช้ทศวรรษในเอกสารต่าง ๆ

คริสต์ศักราช (ค.ศ.)

คริสต์ศักราช หรือ ค.ศ. (Christian Era-A.D.) เป็นศักราชที่ใช้เหตุการณ์สำคัญของศาสนาคริสต์ คือ ปีที่พระเยซูกำเนิดเป็นคริสต์ศักราชที่ ๑ หรือ ค.ศ. ๑ คริสต์ศักราชกำเนิดขึ้นในช่วงที่จักรวรรดิโรมันแผ่ขยายอำนาจครอบครองดินแดนต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง ก่อตั้งขึ้นโดยสันตะปาปาเซนต์พอลที่ ๑ (St.Paul I) แห่งจักรวรรดิโรมัน โดยพระองค์ได้มอบหมายให้บาทหลวงชาวโรมันชื่อ “ไดโอนิซิอุส เอซิกูอุส” (Dionysius Exiguus) คำนวณหาวันประสูติของพระเยซู ซึ่งพบว่าพระเยซูประสูติในวันที่ ๒๕ ธันวาคม ปี ๗๕๔ แห่งศักราชโรมันหรือหลังการสถาปนากรุงโรม (ศักราชโรมันเริ่มนับตั้งแต่การสถาปนากรุงโรมเป็นปีที่ ๑) แต่ธรรมเนียมของชาวโรมันเริ่มต้นนับวันปีใหม่ในวันที่ ๑ มกราคม ดังนั้นจึงถือเอาวันที่ ๑ มกราคม ปีที่ ๗๕๔ (ศักราชโรมัน) เป็นการเริ่มต้นปีที่ ๑ แห่งคริสต์ศักราช ส่วนคำย่อของคริสต์ศักราชใช้ ค.ศ. หรือ A.D. นั้น มาจากภาษาละตินว่า Anno domini แปลว่า ปีแห่งพระผู้เป็นเจ้า หรือปีของพระเยซูคริสต์เจ้าแห่งเรา

คริสต์ศักราชที่ ๑ จึงกำหนดใช้วันประสูติของพระเยซู (Jesus Christ) ศาสดาของคริสต์ศาสนาเป็นปีเริ่มต้นคริสต์ศักราช ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๕๔๔ ทำให้เราสามารถเทียบเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ไทยกับประวัติศาสตร์สากลได้ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ต้องคำนึงด้วยว่า คริสต์ศักราชใช้ระบบสุริยคติ ซึ่งเริ่มต้นปีเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ขณะที่การบันทึกเหตุการณ์สำคัญของไทยในอดีตใช้ระบบสุริยคติและระบบจันทรคติควบคู่กัน และใช้วันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ เป็นวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งใช้กันตลอดมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ ๑ เมษายน (เพ็งมาใช้วันที่ ๑ มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔) นอกจากนี้ศักราชของการบันทึกประวัติศาสตร์ไทยในสมัยต่างๆ ยังแตกต่างกัน มีทั้งมหาศักราช (ม.ศ.) จุลศักราช (จ.ศ.) รัตนโกสินทรศก (ร.ศ.) และพุทธศักราช (พ.ศ.) ดังนั้นการเทียบคริสต์ศักราชกับศักราชของไทยจึงค่อนข้างซับซ้อน จึงต้องระมัดระวัง มิเช่นนั้นจะคลาดเคลื่อนไป ๑ ปี ตัวอย่างเช่น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการประกาศวิธีนับวัน เดือน ปี เปลี่ยนปีรัตนโกสินทรศกเป็นพุทธศักราช เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๓๑ เป็นพุทธศักราช ๒๔๕๕ แต่เมื่อเทียบกับคริสต์ศักราช (พ.ศ. - ๕๔๓) เท่ากับคริสต์ศักราช ๑๙๑๒ แต่ความเป็นจริงเป็น ค.ศ. ๑๙๑๓ เพราะ ค.ศ. ขึ้นศักราชใหม่แล้วในเดือนมกราคม

คริสต์ศตวรรษ (Christ Century)

คริสต์ศตวรรษ คือ รอบ ๑๐๐ ปี นับตั้งแต่วันประสูติของพระเยซู คือ คริสต์ศตวรรษที่ ๑ หมายถึงช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ. ๑-๑๐๐ คริสต์ศตวรรษที่ ๒ คือ ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. ๑๐๑-๒๐๐ ช่วงเวลาในปัจจุบัน คือ คริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ คือ ช่วงเวลาดังแต่ ค.ศ. ๒๐๐๑-๒๑๐๐ ขณะที่พุทธศตวรรษในปัจจุบัน คือ พุทธศตวรรษที่ ๒๖ ซึ่งเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๖๐๐ ซึ่งแตกต่างกัน ๕ ศตวรรษ หรือ ๕๐๐ ปี การเทียบคริสต์ศตวรรษกับพุทธศตวรรษจึงใช้เกณฑ์ดังกล่าว ซึ่งเป็นการเทียบได้โดยการประมาณเท่านั้น

ตัวอย่างการใช้ “คริสต์ศตวรรษ” (Christ Century)

ในหนังสือสารานุกรมประวัติศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน มีข้อความการใช้คริสต์ศตวรรษว่า

ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมีบทบาทในการสร้างระเบียบแบบแผนของสังคมฟิลิปปินส์ กฎหมายอาณานิคมของสเปนกำหนดให้ชาวฟิลิปปินส์ยอมรับนับถือคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกเพียงศาสนาเดียว และยังระบุให้เป็นศาสนาแห่งชาติด้วย

ที่มา : สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่ : เอเชีย เล่ม ๒
อักษร C-D ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ หมายถึง ช่วงเวลาประมาณ ค.ศ. ๑๕๕๐-๑๙๐๐ (หรือประมาณ พ.ศ. ๒๐๙๓-๒๔๔๓)

ก่อนคริสต์ศักราช (Before Christ : B.C.)

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนการใช้คริสต์ศักราช เรียกว่า “ปีก่อนคริสต์ศักราช” มักใช้คำว่า “ก่อนคริสต์ศักราช” หรือก่อน ค.ศ.

ตัวอย่างการใช้ “ก่อนคริสต์ศักราช”

ในหนังสือสารานุกรมประวัติศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน มีข้อความการใช้ก่อนคริสต์ศักราชว่า

ออสเตเรียเป็นดินแดนที่มีมนุษย์อาศัยตั้งแต่ยุคหินเก่า เมื่อประมาณ ๒๕,๐๐๐ ปีที่แล้ว โดยอาศัยรอบ ๆ ลุ่มน้ำดานูบ (Danube Valley) แต่ไม่ได้พัฒนาไปอย่างกว้างไกล จนกระทั่งชนเผ่าเคลต์ (Celt) เข้ายุ่กรานในราว ๔๕๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช และประสมประสานกับชาวพื้นเมือง มีการนำเทคนิคใหม่ในการทำเหมืองเกลือและการหลอมโลหะ (เหล็ก) เข้ามาเผยแพร่ รวมทั้งภาษา ความเชื่อ วัฒนธรรม และการตั้งชุมชนเมือง

ที่มา : สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่ : ยุโรป เล่ม ๑
อักษร A-B ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

ราว ๔๕๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช หมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน ค.ศ. ประมาณ ๔๕๐ ปี ซึ่งเทียบได้กับประมาณ พ.ศ. ๙๓ (๕๔๓-๔๕๐)

ทศวรรษ (decade)

ทศวรรษ คือ ช่วงเวลา ๑๐ ปี ในการศึกษาประวัติศาสตร์สากล มีการใช้ทศวรรษในการบันทึกเอกสารทางประวัติศาสตร์เสมอ การนับทศวรรษเป็นช่วงเวลาเริ่มต้นด้วย ๐ เป็นปีแรกของทศวรรษนั้น และนับไปสิ้นสุดด้วยเลข ๙ จะเท่ากับช่วงเวลา ๑๐ ปี เช่น ทศวรรษ ๑๙๕๐ หมายถึง ช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ. ๑๙๕๐-๑๙๕๙ การใช้ทศวรรษโดยปกติใช้สัญลักษณ์ตัวเอส (s) หลังปีคริสต์ศักราช เช่น ๑๖๐๐s อ่านว่า ทศวรรษหนึ่งพันหกร้อย หมายถึง ช่วงเวลาตั้งแต่ ๑๖๐๐-๑๖๐๙ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างการใช้ “ทศวรรษ”

ในหนังสือสารานุกรมประวัติศาสตร์สากล ฉบับราชบัณฑิตยสถาน มีข้อความการใช้ทศวรรษว่า

การบังคับเคลื่อนย้ายอินเดียนแดง ๕ เผ่า (Five Civilization) ซึ่งมีอารยธรรมของตนเองให้อพยพมาจากมลรัฐจอร์เจีย และบรรดามลรัฐชายฝั่งอ่าวเม็กซิโก อันได้แก่ ฟลอริดา (Florida) แอลาบามา (Alabama) มิสซิสซิปปี (Mississippi) ลุยเซียนา (Louisiana) และเทกซัส (Texas) ไปยังฝั่งตะวันตกของแม่น้ำมิสซิสซิปปีใน**ทศวรรษ ๑๘๓๐** ทำให้สหรัฐอเมริกาได้ครอบครองเขตดินดำ (Black Belt) ของมลรัฐแอละแบมาและมิสซิสซิปปี ดังนั้นในช่วงก่อนสงครามกลางเมืองอเมริกัน (American Civil War ค.ศ. ๑๘๖๑-๑๘๖๕) ฝ่ายจำนวนถึง ๔,๕๐๐,๐๐๐ ห่อ จึงเป็นผลผลิตของอาณาจักรฝ้าย (Cotton Kingdom) นับเป็นปริมาณครึ่งหนึ่งของสินค้าออกทั้งหมดของสหรัฐอเมริกา โดยมีอังกฤษเป็นลูกค้ารายใหญ่ ช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้เรียกกันว่าสมัยเฟื่องฟูของการค้าฝ้าย (Cotton Boom)

ที่มา : สารานุกรมประวัติศาสตร์สากล : สหรัฐอเมริกา เล่ม ๒
อักษร C-D ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

ทศวรรษ ๑๘๓๐ หมายถึง ช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ. ๑๘๓๐-๑๘๓๙

นอกจากนี้ยังมีการใช้ทศวรรษในความหมายถึงช่วงเวลา ๑๐ ปี ดังตัวอย่างในหนังสือสารานุกรมประวัติศาสตร์ มีข้อความการใช้ทศวรรษว่า

ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ หลังจากการพ่ายแพ้ในสงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซีย (Franco Prussian War ค.ศ. ๑๘๗๐-๑๘๗๑) ฝรั่งเศสเปลี่ยนการปกครองจากจักรวรรดิเป็นระบอบสาธารณรัฐ และถูกกีดกันให้อยู่โดดเดี่ยวทางการเมืองระหว่างประเทศเป็นเวลากว่า **๒ ทศวรรษ...**

ที่มา : สารานุกรมประวัติศาสตร์สมัยใหม่ : ยุโรป เล่ม ๓
อักษร E-G ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

๒ ทศวรรษ หมายถึง ๒๐ ปี

ปัจจุบัน “คริสต์ศักราช” เป็นศักราชที่ใช้แพร่หลายทั่วโลก เพราะอิทธิพลของการแผ่ขยายอำนาจของชาติมหาอำนาจตะวันตกในยุคจักรวรรดินิยม ซึ่งได้ครอบครองดินแดนต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย แอฟริกา อเมริกาเหนือ และอเมริกาใต้ และนำคริสต์ศักราชไปใช้ในการสื่อสารและการปกครอง ในเอกสารประวัติศาสตร์ของชาติต่าง ๆ นิยมใช้การระบุปีเป็นศักราช เพราะง่ายและสะดวกต่อการเชื่อมโยงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ ของโลก

ต่อมานักวิชาการชาวตะวันตกบางกลุ่มเสนอให้ใช้ศักราชแบบใหม่เพื่อไม่ให้เกิดข้อขัดแย้งทางศาสนา จึงให้ใช้ศักราชร่วม หรือศักราชสากล หรือซี.อี. (Common Era - C.E.) ในความหมายเดียวกับ ค.ศ. (A.D.) และใช้ Before the Common Era (B.C.E.) ในความหมายเดียวกับ Before Christ (B.C.) เพื่อให้การนับเวลาไม่เกี่ยวข้องกับการนับถือศาสนา โดยการนับช่วงเวลาของศักราชร่วม หรือศักราชสากล ยังคงเป็นแบบคริสต์ศักราช

๒

ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์

จุดเริ่มต้นของยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ไม่สามารถกำหนดเวลาได้แน่นอน การศึกษาอดีตของประวัติศาสตร์ย้อนหลังไปได้ไกลสุดเท่าที่ค้นพบหลักฐานทางโบราณคดี ที่แสดงความเป็นอยู่ของสังคมมนุษย์ ในปัจจุบันมีการค้นพบหลักฐานจำนวนมากทำให้ย้อนเวลาศึกษาไปได้นานหลายล้านปี การศึกษาเรื่องราวของสังคมจึงเป็นเรื่องค่อนข้างซับซ้อน เพราะสังคมมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง แต่ละสังคมก็มีความแตกต่างกันตามมิติของเวลา ดังนั้นเพื่อการศึกษาประวัติศาสตร์ได้ชัดเจนขึ้น นักประวัติศาสตร์จึงใช้เกณฑ์การประดิษฐ์ตัวอักษร เป็นตัวกำหนดแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ออกเป็น ๒ สมัยคือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ หมายถึง ช่วงเวลาที่ผู้คนในสังคมนั้นยังไม่รู้จักใช้ตัวอักษรในการบันทึกเรื่องราว การศึกษาเรื่องราวในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ จึงต้องอาศัยหลักฐานทางโบราณคดี ธรณีวิทยา และมานุษยวิทยาเป็นสำคัญ เช่น โครงกระดูกมนุษย์ เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับ ร่องรอยการตั้งถิ่นฐาน การดำเนินชีวิต

มนุษย์ชาวที่แหล่งมรดกโลกชาวงัง
ที่อินโดนีเซีย เป็นหลักฐาน
ทางโบราณคดี แสดงถึงพัฒนาการ
ของมนุษย์ชาติสมัยก่อนประวัติศาสตร์

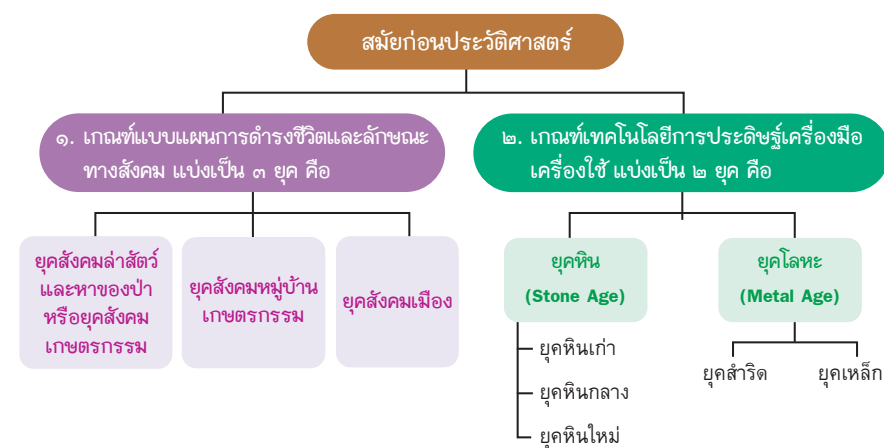

สมัยประวัติศาสตร์ตะวันตกเริ่มขึ้น
เมื่อชาวซูเมเรียนประดิษฐ์อักษรคูนิฟอร์ม
หรืออักษรลิ่ม

ต่อมานักโบราณคดีได้กำหนดยุคสมัย “กึ่งก่อนประวัติศาสตร์” (Protohistory) ขึ้นอีกยุคหนึ่ง ซึ่งอยู่ระหว่างสมัยก่อนประวัติศาสตร์กับสมัยประวัติศาสตร์ ในหนังสือศัพทานุกรมโบราณคดี ได้นิยามไว้ว่า “เป็นการกำหนดช่วงยุคสมัยประวัติศาสตร์โบราณคดีของชุมชนที่มีตัวอักษรใช้แล้ว แต่ยังไม่สามารถอ่านหรือถอดความเล่าเรื่องได้ หรือยังไม่แน่ใจว่ามีการใช้ตัวอักษรหรือไม่ แต่มีชุมชนที่มีตัวอักษรใช้แล้วกล่าวถึง หรือบันทึกถึงชุมชนนี้ และมีหลักฐานทางโบราณคดีสนับสนุนให้ทราบว่า เป็นชุมชนเดียวกัน ดังนั้นจึงมีการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ออกเป็น ๓ ยุคสมัย คือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยกึ่งก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์

๒.๑ พัฒนาการของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์

นักประวัติศาสตร์และโบราณคดีแบ่งสมัยก่อนประวัติศาสตร์เป็นสมัยย่อย ๆ โดยใช้เกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

สมัยประวัติศาสตร์ หมายถึง ช่วงเวลาที่ผู้คนในสังคมนั้นรู้จักบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เริ่มต้นจากการประดิษฐ์ตัวอักษร และบันทึกไว้บนวัสดุต่าง ๆ เช่น แท่งหิน แผ่นดินเผา กระดูกสัตว์ กระดาษ ผ้าไหม สมัยประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติเริ่มต้นเมื่อประมาณ ๕,๕๐๐ ปีมาแล้ว การศึกษาเรื่องราวสมัยประวัติศาสตร์ต้องอาศัยหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร หลักฐานทางโบราณคดี และหลักฐานประเภทอื่น ๆ ด้วย

ตารางเปรียบเทียบช่วงเวลาสมัยก่อนประวัติศาสตร์			
แบบแผนการดำรงชีวิต	เทคโนโลยีการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้		
	ยุคหิน	ช่วงเวลาประมาณ	
ยุคสังคมล่าสัตว์และหาของป่า (Hunting-Gathering Period) หรือยุคสังคมนายพราน	ยุคหินเก่า (Old Stone Age ; Paleolithic) เครื่องมือหินกะเทาะ พบที่บ้านแม่ทะ จังหวัดลำปาง	๒,๕๐๐,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว	
	ยุคหินกลาง (Middle Stone Age ; Mesolithic) ภาพวาดเครื่องมือหิน แบบหัวบีบเนียน	๑๐,๐๐๐-๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว	
	ยุคหินใหม่ (New Stone Age ; Neolithic) หม้อสามขา พบที่แหล่งโบราณคดี บ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี	๖,๐๐๐-๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว	
	ยุคโลหะ	ช่วงเวลาประมาณ	
ยุคหมู่บ้านสังคมเกษตรกรรม (Agriculture Village Society Period)	ยุคสำริด (Bronze Age) กำไลสำริด ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี	๔,๐๐๐-๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว	
	ยุคเหล็ก (Iron Age) เครื่องมือเหล็ก พบที่แหล่งโบราณคดี บ้านโค่งวิไล จังหวัดกำแพงเพชร	๒,๕๐๐-๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว	
ยุคสังคมเมือง (Urban Society Period)			

ที่มา : ศัพทานุกรมโบราณคดี, กรมศิลปากร, ๒๕๖๒

พัฒนาการของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เป็นการสันนิษฐานและวิเคราะห์ตีความจากหลักฐานทางโบราณคดี โดยมีนักมานุษยวิทยาเป็นผู้ศึกษาวิวัฒนาการของมนุษย์จากโครงกระดูกมนุษย์สมัยโบราณที่ค้นพบในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ได้ดัดแปลงและใช้วัสดุที่มีอยู่ในธรรมชาติ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่มีพัฒนาการเจริญขึ้นตามลำดับ